5. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України, 09.09.2005. – № 35. – Ст. 446. – С. 1358.

6. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03.03.1998 № 137/98-ВР // Відомості Верховної Ради України від 04.09.1998. – 1998. – № 34. – Ст. 227.

7. Орахелашвили Д.Б. Понятие налоговых споров и отдельные направлення их разрешения в Российской Федерации: автореф. дисс. на соиск. науч. степ. кандидата юридических наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Орахелашвили Дмитрий Багратович. – Москва, 2004. – 19 с.

8. Цветков И.В. Налогоплательщик в судебном процессе: практическое пособие по судебной защите / И.В. Цветков. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 224 с.

9. Тильчик В.В. Поняття і суть податкових спорів між органами державної податкової служби та платниками податків / В.В. Тильчик // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 3. – С. 110-114.

10. Овсянников А.А. Совершенствование отдельных элементов налоговой системы России как фактор экономического развития хозяйствующих субъектов: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 / Овсянников А.А. – Москва, 2004. – 189 с.

11. Конверський А.Є. Логіка: підручник [для студентів юридичних факультетів] / А.Є. Конверський. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 304 с.

12. Чеботарева М.В. Организационно-правовые основы деятельности адвоката по защите прав доверителя в налоговых спорах: автореф. дисс. на соиск. науч. степ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 «Судебная власть, прокурорский надзор, организация правоохранительной деятельности» / М.В. Чеботарева. – Москва., 2011. – 18 с.

13. Усенко Є.А. Правове регулювання процедур вирішення податкових спорів : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Усенко Євгенія Андріївна; Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2010. – 19 с.

УДК 336.2

СПІВВІДНОШЕННЯ РОЗСУДУ СУДДІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ Й ЗАСТОСУВАННЯ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ ПОДАТКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ ПРИ ВИРІШЕННІ ПОДАТКОВИХ СПОРІВ

Глухий О.Г., здобувач

Запорізький національний університет

У статті охарактеризовані основні чинники, що визначають розсуд судді адміністративного суду при здійсненні правосуддя з податкових справ, у яких застосовуються оціночні поняття права. Розкрито взаємозв'язки цього розсуду з процесом застосування таких понять при вирішенні податкових спорів в Україні. Встановлено, що практичне застосування цих понять у процесі здійснення правосуддя можливе тільки за рахунок творчого мислення судді. Визначено, що належне осмислення цих понять є необхідною умовою правильного вирішення податкового спору. Тому суддя повинен мати неоспорювано високий рівень професійної компетенції. Він забезпечується ґрунтовною фаховою підготовкою судді та постійним підвищенням його кваліфікації на базі найкращих вищих навчальних закладів. При цьому важливою складовою підготовки судді є глибоке розуміння сутності цінностей та інших елементів світогляду громадян України різних націй та етносів, економічних, соціологічних та політологічних процесів у нашому суспільстві. Осмислення суддею усіх цих компонентів гуманітарних знань є запорукою правильності вирішення податкових спорів, де використовуються оціночні поняття права. Така судова практика слугуватиме законодавцю достатньою підставою для

вдосконалення податкових законів, а іншим суб'єктам права – орієнтиром для обґрунтованого, ефективного використання цих понять у своїх податкових правовідносинах.
Ключові слова: застосування, норма права, оціночні поняття, податкове право, правосвідомість, розсуд, спір, суддя, цінності.

Глухий О.Г. СОПРЯЖЁННОСТЬ УСМОТРЕНИЯ СУДЬИ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДА И ПРИМЕНЕНИЯ ОЦЕНОЧНЫХ ПОНЯТИЙ НАЛОГОВОГО ПРАВА УКРАИНЫ ПРИ РАЗРЕШЕНИИ НАЛОГОВЫХ СПОРОВ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье охарактеризованы основные факторы, которые определяют усмотрение судьи административного суда при осуществлении правосудия по налоговым делам, в которых применяются оценочные понятия права. Раскрыты взаимосвязи этого усмотрения с процессом применения таких понятий при разрешении налоговых споров в Украине. Установлено, что практическое применение таких понятий в процессе осуществления правосудия требует от судьи творческого мышления. Определено, что должное осмысление этих понятий является необходимым условием правильного решения налогового спора. Поэтому судья должен иметь неоспоримо высокий уровень профессиональной компетенции. Он обеспечивается основательной подготовкой судьи по вопросам права и постоянным повышением его квалификации на базе лучших высших учебных заведений. При этом важной составляющей подготовки судьи является его глубокое понимание сущности ценностей и других элементов мировоззрения граждан Украины разных наций и этносов, экономических, социологических и политических процессов в нашем обществе. Осмысление судьёй всех этих компонентов гуманитарных знаний является залогом правильности разрешения налогового спора, где используются оценочные понятия права. Такая судебная практика послужит законодателю достаточным основанием для совершенствования налоговых законов, а другим субъектам права – ориентиром для обоснованного, эффективного использования этих понятий в своих налоговых правоотношениях.
Ключевые слова: применение, норма права, оценочные понятия, налоговое право, правосознание, усмотрение, спор, судья, ценности.

Gluhiy O.G. CONJUGACY DISCRETION OF THE ADMINISTRATIVE COURT JUDGE AND OF THE APPLICATION UKRAINIAN TAX LAW EVALUATION NOTION IN RESOLVING TAX CASES / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The author is analyzed the main factors that determine the discretion of the judge of the administrative court in the exercise of justice in tax cases, which use the evaluation notion of law. The open structure of these concepts requires from judges to selection of suitable elements for its completion and use. This task is complex in itself. Such factors also include the external conditions of justice and the internal qualities of judge.

Disclosed its relationship with the process of appreciation of these notions in the resolving tax disputes in Ukraine. The content of these links reflects the unification of concepts and other elements of the tax system in line with European law. The norms of the European tax law should only supplement our national law. This will display in the peculiarities of Ukrainian culture, economy and politics. Just borrowing tax rules from foreign countries without converting them will not provide a positive effect. Especially important to determine the national peculiarities of tax law evaluation notion. The correct application of the law evaluation notion by court requires improvement procedure. Important to provide the judge and the parties to the case a reasonable timeframe for consideration of the tax dispute. Today, these terms are very short. They are an obstacle to the adoption of a fair court decisions. Inner convictions judges are assessment criteria circumstances of the case, the evidence and the law. These beliefs should promote comprehensive, complete and objective study of the facts, understanding of the law evaluation notion and adoption of fair judgment.

It is established that the practical use of these notions in process of justice exercise requires creative judges thinking. The judge should have knowledge in the methodology of science and logic. This will allow him to explore the evaluation notion of tax law in a system with other concepts. Knowledge of the Ukrainian language will provide an judge understanding of the words meaning and its shades. The high level of judges legal culture the means that he knows and understands the importance of the general principles of law and the principles of the financial law branch . It is important judge to focus on the basic economic concepts, terms and expressions of accountancy. His experience in the profession will become a condition of his knowledge in practice.

Explained that due understanding of these terms is essential for a correct decision of the tax dispute. This means the maximum protection of individuals and enterprises rights, freedoms and interests from abuses by the state. Therefore, the judge should have undeniably high level of professional competence. It is provided by thorough preparation judge in law and permanent increase of its qualification based on the best universities. At the same time an important part of the judge preparation is his deep understanding of the values essence and other elements of the Ukrainian citizens of different nations and ethnic groups worldview, economic, social and political processes in our society. Comprehension by the judge of all these human knowledge components is the key to the correct resolution of a tax dispute, which uses the notion of law evaluation. Such court practice will serve to legislator of sufficient grounds for improve the tax laws. It will be a reasonable, efficient guide for use these terms in tax legal relations of any parties.
Key words: use, legal norm, evaluative notion, tax law, legal conscience, judgment, dispute, the judge, values.

Юрисдикція судів поширюється на всі без винятку правовідносини, які існують в Україні. Податкові спори в Україні є різновидом фінансових спорів – частиною правовідносин. При

цьому значення діяльності суду підсилюється також тим, що виключно суди в Україні здійснюють правосуддя. Ця їх основна функція містить підфункції юридичної оцінки (кваліфікації) ситуацій на основі чинного законодавства [1, 341], у т.ч. податкового, що складається як з формалізованих (повністю однозначно визначених), так й з оціночних понять (далі – ОцП). ОцП є невід'ємним засобом юридичної техніки конструювання дієвих норм права, у т.ч. тих, що регулюють відносини у сфері оподаткування. Ці поняття не мають достатньої (межевої) чіткості й формально-юридичної визначеності, що виключає можливість їх однозначного застосування на практиці, а, відповідно, виникає необхідність у конкретизації і тлумаченні норми на основі оціночних уявлень та цінностей свідомості правозастосовника. Як частина романо-германської правової сім'ї українська правова система виключає судову практику з переліку джерел права. Утім узагальнені результати правосуддя в нашій державі впливають на розвиток законодавства, у т.ч. податкового, адже вони слугують однією з найважливіших і достовірніших підстав для оцінки дієвості (ефективності, якості) законодавства та обґрунтування внесення змін до нього. І якщо стосовно формалізованих норм права суди допомагають тільки законодавцю, то щодо практики застосування ОцП права (далі – ОцППр) результати діяльності судів стають також необхідною умовою їх правильного застосування всіма іншими органами, у нашому випадку податковими й митними.

Мета статті – охарактеризувати сурядність розсуду судді адміністративного суду й ОцП податкового права при вирішенні податкових спорів в Україні.

Наразі розкриття проблем судочинства здійснено в працях В. Городовенка, В. Онопенка, Д. Притики, І. Самсіна, В. Сердюка та ін.; реалізації норм податкового законодавства – О. Головашевича, М. Жернакова, М. Кучерявенка, Н. Пришви, О. Щербанюк та ін.; російських – Д. Вінницького, О. Ногіної, С. Пєпєляєва, М. Сенцової (Карасьової) та ін.; діяльності адміністративних судів – В. Бевзенка, Р. Мельника, О. Пасенюка, І. Темкіжева та ін., російських вчених – М. Клеандрова, Р. Опалева, Я. Фархтдинова (в межах арбітражного процесу в Росії) та ін.; застосування ОцП податкового права (далі – ОцПППр) – В. Вдовічена, В. Лисенка, Є. Усенка та ін., фахівцями з економічних наук – В. Андрущенка, О. Папаіки, А. Соколовської, В. Фєдосова та ін.; російських – Д. Абушенка (розсуд суду в арбітражному процесі), С. Колеснікова, Н. Русєява, Ю. Старих та ін. Широкий спектр питань, у т.ч. загальнотеоретичного характеру, адміністративного та податкового права знаходимо в працях вітчизняних Л. Воронової, Т. Коломоєць, В. Колпакова, Н. Нижник, О. Орлюк, П. Пацурківського та ін.; російських – Д. Бахраха, В. Ігнатенка, О. Козиріна, Ю. Крохіної вчених. Однак належного вирішення питання взаємопов'язаного аналізу розсуду судді адміністративного суду під час вирішення податкових спорів, на які поширює свою дію податково-правова норма, що містить ОцП, та ОцПППр, їх взаємовплив та особливості результатів такої взаємодії дотепер немає. Враховуючи наведені вище обставини, важко переоцінити значення та необхідність розкриття цих питань. Отже, вони є актуальними для дослідження, у т. ч. в межах цієї наукової статті.

Нині на розгляд адміністративних судів припадає переважна більшість спорів у сфері публічних фінансів, у першу чергу це стосується податкових спорів. Про зростання ролі адміністративної юстиції в Україні свідчить суттєве збільшення кількості звернень до адміністративних судів усіх інстанцій у 1-му півріччі 2011 р., а саме: 2,2 млн справ і матеріалів, що перевищує аналогічні показники 1-го півріччя 2010 р. – більш ніж у 4 рази [2, 3]. Врахуємо, що система адміністративних судів в Україні була сформована нещодавно: 01.09.2005 р. почав роботу перший в історії нашої держави адміністративний суд – Вищий адміністративний суд України – складається з чотирьох палат; після ухвалення 07.07.2010 р. Закону України № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» [3] (далі – Закон «Про судоустрій і статус суддів») став єдиною касаційною інстанцією (далі – ВАСУ); і на сьогодні, відповідно до Указу Президента України від 16.10.2008 р. № 941/2008 «Про вдосконалення мережі адміністративних судів України» [4], діє 27 окружних (у кожній області, Криму, м. Києві та м. Севастополь) та 9 апеляційних (центри в містах – Вінниця, Донецьк, Дніпропетровськ, Житомир, Київ, Львів, Одеса, Севастополь, Харків) адміністративних судів, а також Верховний Суд України (судова палата з адміністративних справ).

До створення мережі адміністративних судів в Україні, податкові спори розглядались судами загальної юрисдикції (відповідно до норм глав 29, 32 Цивільного процесуального кодексу

України від 18.07.1963 р. [5], між податковими органами й громадянами) та господарськими судами (відповідно до ст.12 Господарського процесуального кодексу України від 06.11.1991 р. № 1798-XII [6], між юридичними особами та податковими (й митними) органами).

Однією з суттєвих причин створення адміністративних судів була необхідність високопрофесійного розгляду публічних спорів суддями, які спеціалізуються у сфері адміністративного й фінансового права, а також за низкою інших питань публічно-правових відносин. Треба відмітити, що ідея створення окремої системи адміністративних судів, характерна для романо-германської правової системи, була нормативно окреслена в Концепції судово-правової реформи, затв. постановою Верховної Ради від 22.04.92 р. № 2296-XII [7] й після ухвалення Конституції України від 28.06.96 р. [8] продубльована Указом Президента України від 22.07.1998 р. № 810 «Про заходи стосовно впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» [9] – у ній вказано, що однією з ключових заходів з реформування державного управління є здійснення внутрішнього й судового контролю за діяльністю органів виконавчої влади та їх посадових осіб, перш за все з позиції забезпечення поваги до людини й справедливості. У науковій літературі неодноразово висувалися пропозиції стосовно запровадження спеціалізованих судів, уповноважених розглядати саме податкові спори, тобто податкових судів. Адже такі суди (трибунали) існують в інших країнах (наприклад, у США, Японії тощо) [10, 135]. О. Щербанюк ще на початку 2000 р. пропонувала створити спеціалізовані місцеві й апеляційні податкові суди на чолі з Вищим податковим судом України [11, 33]. Утім, дотримуємось думки, що створення податкових судів є невиправданим.

Обґрунтованим треба визнати створення мережі адміністративних судів для захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав і законних інтересів юридичних осіб у сфері публічно правових відносин від порушень із боку органів публічної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових й службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на підставі законодавства, у т.ч. виконання делегованих повноважень, шляхом справедливого розгляду адміністративних справ (далі – публічні спори), відповідно до ч.1 ст.2 Кодексу адміністративного судочинства від 06.07.2005 р. № 2747-IV, набрав чинності 01.09.05 (далі – КАСУ) [12]. При цьому вирішення ними податкових конфліктів (переведених у площину процедурного врегулювання [13]), які по суті являють собою різновид публічних спорів, тобто мають спільні ознаки з будь-якими іншими спорами цього виду, є цілком логічним і повинно здійснюватись за єдиною процедурою.

Водночас неуніфікована, особлива за своєю природою правова культура (правосвідомість) кожного судді, який застосовує оціночну норму податкового права, від початку стає об'єктивною передумовою як для ухвалення справедливого рішення по справі, так й порушення права. Наприклад, суд, викладаючи фактичні обставини справи та оцінюючи її докази, може дати їм неправильну правову оцінку, помилитися при кваліфікації дій суб'єкта господарювання та всупереч Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (далі – ПКУ) [14] вирішити спір, якщо поняття «соціальна справедливість» (п.4.1.6 ст.4 ПКУ), «нейтральність оподаткування» (п.4.1.8 ст.4 ПКУ), «зручність сплати податків» (п.4.1.10 ст.4 ПКУ), «звичайна ціна» (п.14.1.71 ст.14 ПКУ) і т.п. будуть інтерпретовані ним без урахування окреслених у законодавстві та судовій практиці їх критеріїв, усіх обставин й доказів справи в сукупності, або якщо суддя буде недостатньо досвідченим та підготовленим для максимально об'єктивного тлумачення й застосування терміна в контексті усієї справи, встановлення істини, ухвалення справедливого рішення.

Отже. на сьогодні якісно розглядати та вирішувати податкові справи, де використовуються ОцПППр покликані судді адміністративних судів. Однак треба врахувати, що зростання спорів, які вирішує адміністративний суд, означає необхідність збільшення кількості його суддів та забезпечення їх високої кваліфікації за рахунок навчання у відповідних освітніх інститутах фахової підготовки. До останніх зараховуємо навчальні й наукові заклади, які мають можливість готувати суддів та інших фахівців для роботи в адміністративних судах, а також продукують наукові знання, зокрема з теорії права, адміністративного, фінансового, у т.ч. податкового, й господарського права. Нинішня кон'юнктура у сфері юридичної освіти та науки дозволяє створити цілісну, широку базу підготовки (й перманентного підвищення кваліфікації) суддів. При цьому центрами такої підготовки мають стати усі ті міста України, де повноцінно функціонують заклади наукової та освітньої підготовки кадрів з окреслених вище напрямів

права. Ці заклади є в усіх містах-мільйонниках України, а також у Запоріжжі, Львові, Ірпені. Доцільно визначити спеціалізацію закладів цих міст з окремих напрямів фахової підготовки працівників адміністративних судів. Наприклад, у м. Дніпропетровську на базі Академії митної справи доцільно проводити навчання суддів та інших фахівців цих судів з питань митної справи, у м. Запоріжжі на базі юридичного факультету Запорізького національного університету – з теорії адміністративного права і процесу; у м. Ірпені на базі Національної академії державної податкової служби – з питань податків. Такий підхід сприятиме також збереженню конкурентного середовища у сфері навчання цих фахівців та підтримання балансу економічного розвитку усіх регіонів України.

Отже, ігнорування потреби адміністративних судів у збільшенні кількості суддів та інших фахівців їх апарату, високоякісного безперервного підвищення кваліфікації таких кадрів стають передумовами зниження якості правосуддя у цілому і тим більше зі справ, де застосовуються ОцПППр.

Високий професіоналізм суддів адміністративних судів передбачає успішне – у повній відповідності до принципів верховенства права, об'єктивності й рівноправності – застосування ОцПППр й інших галузей права при вирішенні спорів, що входять до сфери їх юрисдикції. Перед адміністративним судом така задача виникає внаслідок оскарження підприємцем повідомлень-рішень податкових (митних) органів. Ця форма захисту прав та інтересів платника податків робить можливим залучення судді до вирішення податкового спору, що виникає у т.ч. через розбіжності у розумінні ОцПППр. Сенс правосуддя полягає відповідно в ухваленні справедливого рішення по справі, відповідно до усіх принципів судочинства України. Така мета досягається у разі високого рівня розвитку судді, а саме: мовної, правової та економічної свідомості (культури) – сукупності ідей та уявлень, осмислених суддею правових та інших знань і цінностей, переконаність в істинності таких знань, вміння та навички їх практичного застосування і безперервного вдосконалення, а також готовність якісно здійснювати правосуддя. Цей рівень повинен бути кратним відповідному рівню розвитку інспекторів та інших посадових осіб податкових, митних та інших органів, що застосовують податкове законодавство. Тому ми погоджуємось з думкою, що критерієм оцінки (норми, обставин справи, доказів) слугує внутрішнє переконання посадової особи, що повинно ґрунтуватися на всебічному, повному та об'єктивному вивченні усіх обставин справи у їх сукупності. Вирішальне значення під час оцінки має правосвідомість посадової особи і норма закону, що підлягає застосуванню. До змісту правосвідомості входять уявлення про основоположні принципи права, знання чинного законодавства, ставлення до права, яке виражається у почутті справедливості, рівності в правах і свободах, неприйнятті свавілля, спроби до відновлення порушеного права [15, 438].

Суддя, оцінюючи ті чи інші фактичні обставини спірних податкових відносин та підходящі до них норми права, повинен враховувати, що право засноване на абсолютних цінностях людини (збереження життя, сім'ї, власності тощо) та покликане охороняти їх [16, 271]. А у рамках кожної нації (етносу) загальні світоглядні оцінки цих абсолютних цінностей у тій чи іншій мірі набувають специфічних рис. Тому правильне (на англ. adequate), тобто таке, що найточніше відповідає фактичним обставинам, використання засобів української мови, якими виражено правила у податковому законодавстві, вимагає досконалого знання історії та культури Українського народу, його психології та світогляду (відчуття, сприйняття, розуміння), які виражають цінності людини, що зумовлюють її діяльність. Важливою опорою судді при застосуванні ОцПППр стає досконала орієнтація у звичаях й традиціях, а також цінностях (у т.ч. правових) українців та інших більш ніж 100 національностей, які складають єдиний Український народ.

Утім відповідальність за правильне застосування ОцПППр із суддів знімається, якщо описані зв'язки не були спершу враховані і відображені у законодавстві. Відомо, що нині Україна вже інтегрована до низки світових структур (наприклад, СОТ з 2008 р.) та продовжує інтеграцію до інших – наприклад, Європейського Союзу. Однією з суттєвих умов такої інтеграції стало реформування податкової системи у напрямі гармонізації податкового законодавства України з відповідними нормами країнам Європейського Союзу. Здійснення такої гармонізації, а саме: введення однакових (уніфікації) податків та інших юридичних норм і правил, у сфері оподаткування й формування на цій основі єдиної податкової системи [17, 180], – повинно

виключати просте перенесення їх податково-правових інститутів та окремих правил до вітчизняної правової системи, без належного корегування, що відображатиме зміст вітчизняної суспільно-економічної формації (яка, у свою чергу, зумовлює зміст права) [18, 8], реальний стан культури підприємців та інших громадян України. Інакше такі норми не відповідатимуть сутності податкових відносин у нашому суспільстві, відповідно будь-яка спроба судді врахувати у своєму рішенні таку сутність при застосуванні ОцПППр формально буде суперечити нормі податкового закону, а саме рішення – розцінюватися як неправосудне. «Судді, як інтерпретатори законів, повинні поважати сформульовану в законі волю законодавця. Тому тлумачення суддями закону має залежати від дослівного його тексту та регулятивної волі законодавця», – влучно наголосив В. Городовенко [19, 82].

Отже, вміле застосування суддею ОцПППр під час вирішення податкових спорів вимагає не тільки глибоких знань й розуміння змісту формальної логіки – понять і методології; принципів права – загальних, міжгалузевих і спеціальних; лінгвістичних і стилістичних правил – загальних і окремих (наприклад, для конкретної норми); інших мовних, спеціально-юридичних, атрибутивних способів – засобів і прийомів, але також цінностей Українського народу, його світогляду, історії та культури.

Окреслене вище вільне володіння суддею достовірними відомостями про світогляд і загальні закономірності соціального розвитку, зокрема ті, які преломлюються крізь матерію логіки, права й мови, стає вихідною передумовою для нашарування на свідомість судді знань з юридичної техніки. Усе це у сукупності помножене на досвід використання інструментів останньої уможливлюють якісне розуміння суддею волі законодавця, яка виражена як у самому ОцП, так і в усіх сурядних з ним правилах. І якщо у стародавньому світі ОцП у джерелах права були доказом їх відсталості, то тільки тому, що їх кількість була надмірною, а підготовка суддів (та інших осіб, які здійснювали правосуддя) була низькою. Слушно підкреслив А. Міронов, що ОцП є об'єктивно необхідними і в багатьох випадках їх неуникнути, з їх допомогою законодавець дозволяє правозастосовникам уникнути тих недоліків, які породжує надмірна формалізованість понять точного значення. Водночас невиправдане включення ОцП в законодавство знижує якість таких норм, порушує ефективність правового регулювання, ускладнює застосування норм на практиці [20, 3]. За нинішніх умов описана фахова підготовка судді дозволяє йому ухвалювати такі рішення з податкових спорів, де конкретизація ОцПППр виявляє іманентні їх природі орієнтовні критерії (стандарти) правового змісту в них самих та у суміжних, тісно пов'язаних з ними, нормах права. Крім цього, результати аналізу професіографічних відомостей про юридичну діяльність взагалі й суддівську діяльність, зокрема, більшою мірою відображені у законах України (наприклад, щодо стажу роботи та його змісту для кандидатів на посади судді місцевого і апеляційного судів – 3 роки у галузі права (ч.1 ст.64) і 5 років на посаді судді (ч.4 ст.26) відповідно, за Законом «Про судоустрій і статус суддів»), а також науково-методичного й організаційного забезпечення діяльності судів різних інстанцій (наприклад, наявність при ВАСУ Науково-консультативної ради, згідно з ч.6 ст.31 Закону «Про судоустрій і статус суддів») дають підстави стверджувати, що суддям суду нижчої інстанції доцільно звертати увагу на тлумачення й застосування ОцППр суддями судів вищих інстанцій, а саме: на судову практику застосування матеріального і процесуального закону; на узагальнення такої практики, підготовлені Пленумом ВАСУ, відповідно до п.2 ч.2 ст.36 Закону «Про судоустрій і статус суддів»), рішення й роз'яснення Конституційного Суду України.

Окрім кадрового складу адміністративних судів та його якості, враховуємо, що вони діють відповідно до процесуального законодавства, яке в питаннях строків розгляду справ, оскарження рішень судів сторонами тощо, суттєво виключає можливість винесення правосудних рішень. За КАСУ, суддя повинен вирішити спір по суті впродовж 1 місяця (ч.1 ст.122), апеляційна інстанція – 1 місяця, а у виключних випадках ще 15 днів (ст.195-1), касаційна інстанція – 1 місяця (ст.214-1), ухвалення Вищим адміністративним судом рішення про допуск справи до перегляду Верховним Судом України (далі – ВСУ) – 15 днів (ч.2 ст.240) – водночас, на достатньо обґрунтовану думку В. Онопенка та інших суддів ВСУ, цей інститут допуску є недопустимим [21, 65]; подання апеляційної скарги стороною на незаконне рішення суду – 10 днів (ст.186), подання касаційної скарги – 20 днів (ст.212).

З власного практичного досвіду та численних публікацій у пресі робимо висновок: такі строки є необґрунтовано стислими. Наприклад, справи з розгляду податкових спорів, ускладнені використанням у них ОцПППр, вочевидь можуть бути розцінені як виключні випадки, хоча на практиці судді легше вирішити таку справу за аналогією, щоб уникнути скасування його рішення у вищих інстанціях, ніж обґрунтувати необхідність використання додаткових 15 днів для її більш ретельного розгляду, що буде мати вигляд нестандартного підходу, який має більше шансів стати приводом для скасування його рішення, ніж за умови обрання стандартного усталеного першого підходу.

Враховуючи зазначене, ми цілком погоджуємось з думками експерта з питань судочинства Ш. Гасса (судді Апеляційного суду, м. Базель) про те, що описані строки є надто короткими; дуже стислий строк подання апеляції може негативно вплинути на право доступу до вищих судових інстанцій [22, 83-84], за класифікацією О. Овчаренко, реальної доступності правосуддя [23, 72]. На її слушну думку, порядок і строки подання апеляції, а також оптимальний строк розгляду справи в касаційній інстанції є важливими гарантіями доступності правосуддя [23, с. 121, 129]. Стислі строки розгляду справ можуть виявитися нереалістичними, породжуючи в людей сподівання, які суди не зможуть задовольнити. Він цілком слушно підкреслив, що не проводилася об'єктивна оцінка досяжності таких цілей [22, 84]. Відомий правник Л. Явич, відзначив, що недооцінка судового процесу пов'язана з відомим зневажанням ролі суду в генезисі права та його здійсненні, у створенні та зміцненні правопорядку, що можна вважати традиційним для країн континентальної Європи, в тому числі і для дореволюційної Росії. Залишкові явища такої традиції до сьогодні повністю не викоренені з нашого життя, підтримуються подекуди на рівні суспільної психології [24, 145].

Отже, закон про адміністративне судочинство повинен відповідати реальній природі людини та суспільних відносин, тобто бути антропосоціовимірним. За цієї умови можна розраховувати, що судді зможуть справедливо, виважено й у цілому правильно застосувати ОцПППр при вирішенні податкового спору.

Отже, судова влада в Україні, як і в будь-якій іншій високоцивілізованій країні, має право вирішального голосу при розв'язанні податкових спорів. Унаслідок природи ОцПППр сам факт їх використання або іншої форми реалізації в межах таких спорів означає складність (або особливу складність) вирішення останніх, шляхом якісного розгляду й винесення правосудних рішень. Означені особливості категорій справ з податкових спорів порушують проблеми забезпечення високої якості як на суб'єктивному, так і на об'єктивному рівнях. Належне врахування суб'єктивних чинників передбачає дуже високі вимоги до кваліфікації судді. Об'єктивно професійна реалізація таких суддів, зокрема в процесі здійснення правосуддя з податкових справ, ускладнених реалізацією в них ОцПППр, безпосередньо залежить від ступеня розробленості проблем ОцПППр і досконалості процесуального закону, у межах якого здійснюється це правосуддя. Враховуючи зміст правової системи й державного ладу України, зазначені вимоги відповідно висуваємо стосовно суддів та їх помічників (спеціалістів) адміністративної юстиції (судів), які забезпечені належним чином розробленою теорією ОцПППр й антропосоціовимірними положеннями адміністративного судочинства. Й тільки їх сукупне виконання має прийнятне практичне значення.

Таким чином, наразі в Україні функціонально-цільове призначення адміністративних судів у системі органів судової влади визначене як захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб від порушень з боку органів публічної влади. Важливою складовою такого захисту є здійснення правосуддя у сфері податкових правовідносин, одна з серйозних проблем якого полягає в умілому, справедливому застосуванні суддями ОцПППр, об'єктивованих у Податковому і Митному кодексах, а також в інших актах податкового законодавства. Застосування ОцП при розгляді та вирішенні податкових спорів передбачає використання суддею ресурсів своєї свідомості: загальнотеоретичних (у т.ч. гносеологічних й методологічних), мовних, правових (у т.ч. загальноправових; спеціальних – з питань адміністративного й правового регулювання у сфері податкових правовідносин) й економічних знань, а також вмінь та навичок застосування цих знань; практичного досвіду; ідей, цінностей, принципів й т.п. Тому, якщо суддя адміністративного суду має високий професійний (чи навіть науковий) рівень правосвідомості й професійної культури в цілому, своєчасно й на належному рівні підвищує кваліфікацію, є підстави вважати, що при вирішенні податкових спорів його

судовий розсуд сприяє максимально об'єктивному й справедливому застосуванню норм податкового законодавства України, які містять ОцП. У подальшому порушені в цій статті проблеми потребують розгляду у взаємозв'язку з правотворенням норм податкового права, які містять ОцП, а також поглибленням питань теоретичного розкладання останніх на первинні складові, їх співвідношення між собою тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шатіло В. Проблеми співвідношення конституційного механізму державної влади та механізму реалізації її функцій // В. Шатіло / Право України. – 2012. – № 1-2. – С. 336-343.
2. Пасенюк О. Адміністративне судочинство: стан та напрямки розвитку / Олександр Пасенюк // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2011. – № 3. – С. 3-12.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2453-17 // Урядовий кур'єр від 12.08.2010. – № 148
4. Про вдосконалення мережі адміністративних судів України: Указ Президента України від 16.10.2008 № 941/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/941/2008 // Урядовий кур'єр від 24.10.2008. – № 199.
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.07.1963 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1501-06.
6. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1798-12 // Відомості Верховної Ради України від 11.02.1992. – № 6. – стаття 56.
7. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні: затв. постановою Верховної Ради України від 28.04.1992 № 2296-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2296-12 // Відомості Верховної Ради України від 28.07.1992. – № 30. – стаття 426.
8. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=l349849p6 // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996. – № 30. – стаття 141.
9. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=810% // Офіційний вісник України від 11.06.1999. – № 21, стор. 32.
10. Буряк С.В. Податкові апеляції. Досудове врегулювання спорів з податковими органами / С.В. Буряк, Ф.О. Ярошенко, І.І. Лонюк та ін. – К.: ІВЦ ДПА України; Х.: Фактор, 2008. – 560 с.
11. Головенко О. Роль адміністративного судочинства у процесі вирішення фінансових спорів / Олег Головенко // Юридична Україна. – 2011. – № 9. – С. 29-34.
12. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/print1330255552590959 // Відомості Верховної Ради України від 09.09.2005. – № 35, / 35-36, 37 /, стор. 1358. – стаття 446
13. Усенко Є.А. Правове регулювання процедур вирішення податкових спорів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Євгенія Андріївна Усенко. – Ірпінь, 2010. – С. 12 (20 с.)
14. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 // Голос України від 04.12.2010. – № 229, / № 229-230

15. Податкові спори: виникнення, природа, засоби врегулювання: [навчальний посібник] / С.В. Буряк, П.В. Мельник, Ф.О. Ярошенко та ін.; за заг. ред. С.В. Буряка. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 800 с.

16. Общетеоретическая юриспруденція: учебный курс: ученик / Под ред. Ю.Н. Оборотова. – О.: Фенікс, 2011. – 436 с.

17. Покатаєва О.В. Теоретичні засади правового регулювання справляння загальнодержавних податків та зборів в Україні: [монографія] / Ольга Вікторівна Покатаєва. – Запоріжжя: КПУ, 2011. – 300 с.

18. Кашанина Т.В. Оценочные понятия в советском праве: дис. … канд. юр. наук: спец. 12.00.01 / Кашанина Татьяна Васильевна. – Свердловск, 1974. – 185 с.

19. Городовенко В.В. Проблеми становлення незалежної судової влади в Україні: [монографія] / Віктор Валентинович Городовенко. – К.: Фенікс, 2007. – 224 с.

20. Миронов А. В. Оценочные понятия в избирательном законодательстве Российской Федерации: дис. … канд. юр. наук: 12.00.02 / Андрей Владимирович Миронов. – Владивосток, 2004. – 243 с.

21. Онопенко В. Механізм захисту прав людини в Україні потребує істотного вдосконалення / Василь Онопенко // Право України. – 2011. – №7. – С. 64-68.

22. Гасс Ш. Невиконання і надмірно тривале виконання рішень національних судів у цивільних і адміністративних справах; відсутність ефективних національних засобів юридичного захисту / Штефан Гасс // Право України. – 2011. – № 7. – С. 83-87.

23. Овчаренко О.М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: [монографія] / Олена Миколаївна Овчаренко. – Х.: Право, 2008. – 304 с.

24. Явич Л.С. Сущность права / Лев Самойлович Явич. – Ленинград: Изд. Ленинградского ун-та, 1985. – 207 с.

УДК 343.222: 343.11 (091) (477)

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРОЯВ НЕПОВАГИ ДО СУДУ

Калашник Ю.В., здобувач

Запорізький національний університет

У науковій статті досліджується історія становлення та розвитку юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду. Дослідження даної теми дозволило з'ясувати правову природу відповідного правопорушення та, використовуючи позитивний історичний досвід, сформулювати конкретні пропозиції щодо удосконалення національного законодавства та юридичної практики в даній сфері суспільних відносин.

Ключові слова: історія становлення, юридична відповідальність, неповага до суду, правосуддя, джерела права, санкції, історичний досвід, законодавство.

Калашник Ю.В. ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ЮРИДИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРОЯВЛЕНИЕ НЕУВАЖЕНИЯ К СУДУ / Запорожский национальный университет, Украина

В научной статье исследуется история становления и развития юридической ответственности за проявление неуважения к суду. Исследование данной темы позволило выяснить правовую природу соответствующего правонарушения и, используя позитивный исторический опыт, сформулировать конкретные предложения относительно усовершенствования национального законодательства и юридической практики в данной сфере общественных отношений.

Ключевые слова: история становления, юридическая ответственность, неуважение к суду, правосудие, источники права, санкции, исторический опыт, законодательство.